

Religion C – Stx
Vejledning / Råd og vink
Ministeriet for Børn og Undervisning, 2012

Alle bestemmelser, der er bindende for undervisningen og prøverne i de gymnasiale uddannelser, findes i uddannelseslovene og de tilhørende bekendtgørelser, herunder læreplanerne. Denne Vejledning/Råd og vink indeholder forklarende kommentarer til nogle af disse bestemmelser, men indfører ikke nye bindende krav. Desuden gives eksempler på god praksis samt anbefalinger og inspiration, og den udgør dermed et af ministeriets bidrag til faglig og pædagogisk fornyelse. Citater fra læreplanen er anført i kursiv.

Indholdsfortegnelse

1. Identitet og formål	side 2
1.1. Identitet	
1.2. Formål	
2. Faglige mål og fagligt indhold	side 2
2.1. Faglige mål	
2.2. Kernestof	side 5
2.3. Supplerende stof	side 6
3. Tilrettelæggelse	side 6
3.1. Didaktiske principper	
3.2. Arbejdsformer	side 8
3.3. It	side 8
3.4. Samspil med andre fag	side 10
4. Evaluering	side 10
4.1. Løbende evaluering	
4.2. Prøveform	side 11
4.3. Bedømmelseskriterier	side 12
5. Paradigmatiske eksempler	side 12

1. Identitet og formål

1.1. Identitet

Det er en selvfølge i den religionsfaglige tradition i gymnasiet, at der undervises på et religionsvidenskabeligt grundlag. Faget hører til i det humanistiske hovedområde, men har også betydelige berøringsflader til det samfundsvidenskabelige hovedområde. Det betyder, at der i undervisningen benyttes en række forskellige humanistiske og samfundsvidenskabelige metoder og tilgange.

Opremsningen af rækken af dimensioner (individ, gruppe, samfund, kultur og natur) i religionerne og deres fænomener tilstræber at indkredse menneskets totale indfældethed i dets omverden. Det vil være uoverkommeligt at opnå en eksplicit behandling af alle disse størrelser ved gennemgangen af hver enkelt religion. I forskellige forløb vil man naturligt lægge vægten forskellige steder; ofte vil nogle af de nævnte dimensioner være dækket implicit, selv om de ikke direkte tematiseres.

Undervisningen tilrettelægges ud fra en bevidsthed om religionernes rolle i dansk og europæisk sammenhæng. Samtidig sikrer det globale perspektiv, at der ikke bliver tale om en provinsiel behandling af religionerne.

Religionernes virkningshistorie gør sig fx gældende i de spor, de sætter i kunst og kultur, i ikke-religiøs filosofi og i religionskritik. Disse størrelser indgår derfor i faget.

1.2. Formål

Det forekommer ikke nødvendigt at kommentere den udførlige læreplantekst yderligere.

2. Faglige mål og fagligt indhold

2.1. Faglige mål

De faglige mål er de overordnede retningslinjer for og krav til undervisningen. De er samtidig bedømmeskriterierne til eksamen, hvorfor målene er styrende i forhold til undervisningens indhold. Det indebærer bl.a., at det meget vel kan være nødvendigt at inddrage stof, som ikke er nævnt under kernestoffet, for at opfylde de faglige mål.

Eleverne skal kunne:

- redegøre for grundlæggende sider ved kristendommen, herunder dens formative, historiske og nutidige skikkelser

På grund af kristendommens historiske og aktuelle status i den danske og europæiske kontekst tildeles denne religion den grundigste behandling og min. 30 % af uddannelsestiden. Det er kun ved behandlingen af kristendommen, at der fordres et arbejde med både dens ”formative, historiske og nutidige skikkelser”. Ved behandlingen af øvrige religioner er målene mindre ambitiøse.

- redegøre for væsentlige sider af yderligere to verdensreligioner, hvoraf den ene skal være islam

I kraft af islams betydning i såvel verdenssamfundet som dansk og europæisk kontekst udgør også denne religion en obligatorisk del af kernestoffet. Se endvidere under pkt. 2.2.: Kernestof.

- redegøre for religiøse fænomener som myte, grundfortælling, kosmologi, eskatologi, ritual, åbenbaring, lære og etik

Listen over religiøse fænomener skal ikke opfattes som udtømmende eller begrænsende, men som en opregning af en række centrale fænomener, som forekommer uomgængelige i beskæftigelsen med religioner.

- *anvende elementær religionsfaglig terminologi*
- *karaktarisere, analysere og perspektivere tekster og andet dokumentarisk materiale*
- *fortolke og vurdere religiøse synspunkter og problemstillinger såvel ud fra en religiøs sehyforståelse som ud fra sekulære, herunder religionskritiske, synsvinkler*
- *formulere sig om væsentlige problemstillinger vedrørende forholdet mellem religion og moderne samfund i en global kontekst*

Læreplanens formuleringer vedr. behandlingen af tekster og andet materiale ("karaktarisere, analysere og perspektivere") skal ikke opfattes begrænsende, men som en indkredsning af almindelig faglig metode. At karaktarisere betyder at bestemme særpræget ved den konkrete tekst. At analysere er at foretage en opløsning af teksten i dens bestanddele og at fortolke den, dvs. gøre rede for dens betydningsindhold. At perspektivere er at betragte teksten fra andre synsvinkler, fx komparativt i forhold til andre religioner. Hvis der er tale om andet materiale end tekst, er forholdet principielt det samme.

I behandlingen af stoffet er der en vekselvirkning mellem udefra- og indefra-synsvinkler.

Forholdet mellem religion og moderne samfund har mange aspekter, fx sociale, politiske, økologiske.

Ikke alle aspekter kan dækkes i undervisningen i den enkelte klasse; her vil det konkrete valg af tekster og emner være afgørende.

- *formulere sig om etiske problemstillinger*

Etiske problemstillinger behandles ikke nødvendigvis i særskilte forløb, men er også en integreret del af arbejdet med de enkelte religioner eller emner. I fagets deltagelse i AT-forløb vil det endvidere være nærliggende at inddrage etiske emner.

- *demonstrere viden om fagets identitet og metoder*

For at gentage fra pkt. 1.1., så er det en selvfølge i den religionsfaglige tradition i gymnasiet, at der undervises på religionsvidenskabelig og ikke-konfessionel baggrund. Faget hører til i det humanistiske hovedområde, men har også betydelige berøringsflader til det samfundsvidenskabelige hovedområde. Det betyder, at der i undervisningen benyttes en række forskellige humanistiske og samfundsvidenskabelige metoder og tilgange.

Religionernes virkningshistorie gør sig gældende i de spor, de sætter i samfundsliv, kunst og kultur, i ikke-religiøs filosofi og i religionskritik. Disse størrelser indgår derfor i faget, som arbejder med et *bredt* religionsbegreb.

Ud fra en faglig betragtning er religion betydningsproduktion af enhver art: Tekster, billeder, genstande, arkitektur, musik, ritualer etc. Der kan derfor ikke tales om en "særlig" religionsfaglig metode, endsige "den religionsfaglige metode". Religion arbejder med metoder fra en række fag: *Tekstteori* af forskellig art (traditionelt har historisk-kritisk metode spillet en væsentlig rolle, men en lang række læsninger kan komme på tale: fx strukturalistisk, psykoanalytisk, narrativ); metoder fra psykologi og sociologi, ja, sågar fra naturvidenskab (hjerneforskning) i den nyere kognitive religionsvidenskab. Selvom der ikke findes specifikke "religionsfaglige metoder" – men en række metoder fælles med andre fag – så har hvert fagområde dog sit særlige præg, også i forbindelse med metodevalg og metodeovervejelser. Endvidere kan

”metode” ikke ses isoleret fra det *genstandsområde*, man har sat sig for at undersøge: Forskellige ”genstande” kan så at sige kalde på forskellige metodiske tilgange.

Med disse forbehold in mente skal herefter nævnes en række problemstillinger, som man i særlig grad skal være opmærksom på i forbindelse med arbejdet med religion(er).

En vigtig sontring i religionsfaget er ”indefra-udefra”-spørgsmålet. ”Indefra” (*emic*) betyder at forskeren ser en kultur med insiderens øjne og laver en beskrivelse, som tager sigte på, at deltageren i undersøgelsen kan genkende den som rigtig.

”Udefra” (*etic*) betyder i modsætning hertil, at forskeren ser en kultur eller et system fra en ”fremmed” vinkel, udefra. I en etic-beskrivelse benytter forskeren sig af sin viden og forskningens terminologi.

Religion arbejder principielt med sit stof ”udefra”, men skal også integrere en ”indefra”-vinkel: Hvordan fortolker og oplever den pågældende religions udøvere fx et konkret ritual?

Som et humanistisk fag er religion et *fortolkende* fag, hvor analyse og fortolkning er i højsædet. Dette gælder ikke kun for tekster, men også for andre frembringelser, fx billeder og ritualer. Det er naturligt at indføre eleverne i elementær hermeneutik: 1) at enkeltdele og helhed gensidigt betinger hinanden (den hermeneutiske cirkel eller spiral), 2) at for-forståelse (Gadamer) ikke er et ”uheld”, men et uomgængeligt vilkår og 3) at en tekst grundlæggende kaster svar af sig afhængig af de spørgsmål, man stiller til den. Forskellige skriftsyn og læsemåder – fundamentalistisk, allegorisk, symbolsk – er det vigtigt at få præsenteret i forhold til enhver skriftreligion.

Et andet fagspecifikt metodisk (og videnskabsteoretisk) spørgsmål er, *hvad* det i det hele taget er man beskæftiger sig med, når man arbejder med religion? ”Findes” religionerne, evt. et bestemt kerneindhold, og hvordan finder man frem til den (essentialisme)? Eller er religionerne alene en social og sproglig konstruktion, uden nogen kerne og ”væren” (socialkonstruktivisme)? De fleste vil nok hævde et mellemstandpunkt, at religionerne ”er” noget og har kendetegn og særpræg i forhold til hinanden, men samtidig er under konstant forandring og udvikling. Selvsagt er det ”rigtige” svar ikke målet for en beskæftigelse med dette emne, men at få stillet problematikken op på en måde, så den egner sig til en frugtbar diskussion på C-niveau!

Som nævnt har religion også et samfundsvidenskabeligt ”ben” og er som sådant både fortolkende og beskrivende. Ikke mindst i feltarbejdet – det organiserede, udadrettede forløb med deltagerobservation, evt. interviews og spørgeskemaer – låner faget metoder og teorier fra sociologien: Hvordan er fordeling på køn, alder, uddannelse, erhverv? Hvordan opstiller man spørgeskemaer? Hvordan undgår / minimerer man bias? Når religion arbejder som et samfundsvidenskabeligt fag, er det selvfølgelig med og ud fra samfundsfaglige metoder: Kvantitativ, kvalitativ og komparativ metode. Diskursanalyse må vel siges at være en tilgang, der både kendetegner det samfundsvidenskabelige og humanistiske hovedområde.

En metode, der har vundet stor indpas i den gymnasiale religionsundervisning, er den *religionsfænomenologiske* tilgang. Metoden er langt fra uanfægtet, men med sin blanding af empiri og fortolkning kan man på sin vis hævde, at fænomenologien befinder sig i grænselandet mellem flere fag og hovedområder.

I forbindelse med samarbejde i AT – i høj grad grunden til at metodespørgsmålet er kommet så højt på dagsordenen, herunder blevet en selvstændig ”pind” i læreplanerne på stx – kan det kun anbefales, at både videnskabsteori og metodespørgsmål behandles ”nedefra”: Emnet, den konkrete sag, kalder på

bestemte tilgange og elementære videnskabsteoretiske overvejelser, men disse må ikke komme ”ovenfra”, som abstraktioner, løsrevet fra emnet.

Mere om metoder og ikke mindst religionsfaglig teori, som er forbigået her af pladsmæssige grunde, kan findes bl.a. på

http://www.emu.dk/gym/fag/re/didaktik/Religion_og_videnskabsformer/index.html

2.2. Kernestof

Kernestoffet er:

- *kristendommen set i globalt perspektiv, navnlig i dens europæiske og danske fremtræden; i arbejdet indgår tekster fra Det Gamle og Det Nye Testamente, enkelte tekster fra kristendommens historie samt nutidige tekster*

Fra Det Gamle Testamente må der udvælges ganske få centrale tekster, fx skabelses- og syndefaldsmyterne og tekster vedr. pagtstanken og messiasforventningerne. Formålet er, at det kommer til at stå klart for eleverne, hvordan der er både kontinuitet og et spændingsforhold mellem Det Gamle Testamente og jødedommen på den ene side og Det Nye Testamente og kristendommen på den anden. Det søges tydeliggjort, hvordan grundtanker i GT og den antikke jødedom nytolkes i NT.

Med kristendommens ”formative” skikkelse tænkes netop på dens udtryk i Det Nye Testamente, hvorfra det vil være naturligt at læse tekster fra evangelierne og eventuelt de paulinske skrifter.

Kristendommens historie kan kun gennemgås summarisk på grundlag af fremstillinger og med få nedslag i vigtige forfatterskaber og historiske perioder, eksempelvis Augustin, Frans af Assisi, reformationen, vækkelserne i 19. århundrede. Det historiske stof må ikke stå i vejen for, at kristendommen også behandles som en nutidig og levende religion. Det skal på én gang sikres, at eleverne får en forståelse af kristendommen, som den udfolder sig i dansk og europæisk kontekst, og at de ser den – som de øvrige religioner – i et globalt perspektiv.

- *islam set i globalt perspektiv under inddragelse af dens europæiske og danske kontekst; i arbejdet indgår tekster fra Koranen samt nutidige tekster*

Kendskabet til islams grundlag sikres bl.a. gennem læsning af nogle få centrale tekster fra Koranen. Hadith-tekster kan ligeledes med fordel inddrages. Det er vigtigt, at eleverne opnår en forståelse af mangfoldigheden inden for islam. Afhængigt af de synsvinkler, som anlægges i de enkelte undervisningsforløb, kan man fx fokusere på tekster, som belyser spændingsforholdet mellem islam og vestlig modernitet, islam i henholdsvis majoritets- og minoritetssituationer eller vestlige nyformuleringer af islam, såsom euroislam.

- *en verdensreligion (buddhisme, hinduisme, jødedom, japanske eller kinesiske religioner)*

Hvad angår kernestoffets tredje verdensreligion, jødedom, hinduisme, buddhisme, kinesisk og japansk religion, er læreplanens formulering mindre bindende, således at der er større frihed til at vælge synsvinkel og omfang. Det vil dog være uomgængeligt ved enhver religion at inddrage helt grundlæggende klassiske tekster samt nutidige tekster, men der er stor frihed til at lægge synsvinkler og vægtning efter eget valg, evt. i samspil med andre fag.

Det er med læreplanjusteringen fra juli 2010 indført, at japanske eller kinesiske religioner indgår som mulig ”verdensreligion” – altså i gruppen af religioner, hvorfra den 3. obligatoriske religion skal hentes. Bemærk at læreplanen taler om ”japanske eller kinesiske religioner” i *flertal*. Grunden er at der netop i disse kulturer gør sig flere religioner gældende samtidig i både med- og modspil.

For Japans vedkommende vil det være naturligt at arbejde med shinto og buddhismen i en japansk variant, evt. også med én af de nye religioner/religionsformer som Soka Gakkai. Afgørende er det at belyse hvordan der kan være tale om en form for ”arbejdsdeling” mellem religionerne.

For Kinas vedkommende vil det være naturligt at se på buddhismen i en kinesisk variant samt arbejde med kongfuzianisme og/eller daoisme. Maoisme som en form for sekulær religionserstatning – eller kan den ses som en civilreligion? – er også en oplagt perspektiveringsmulighed.

For at skabe mere volumen til at arbejde med Kina eller Japan vil det være en mulighed at integrere dette forløb med det 4. og frie emne, hvor der netop skal arbejdes med yderligere en religion eller et emne, se pkt. 2.3. (supplerende stof).

- religionernes centrale fænomener og religionsfaglig terminologi og metode

Listen over religiøse fænomener i pkt. 2.1. skal ikke opfattes som udtømmende eller begrænsende, men som en opregning af en række centrale fænomener, som forekommer uomgængelige i beskæftigelsen med religioner.

Om fagets metode: Se også under 2.1., sidste ”pind”.

2.3 Supplerende stof

Forholdet mellem kernestof og supplerende stof er af en sådan karakter, at begge skal inddrages for at leve op til de faglige mål i pkt. 2.1. Med læreplanerne er vægten som bekendt lagt på mål- og rammestyring frem for indholdsstyring og et bestemt pensum. Alligevel er der tale om et bestemt stof af obligatorisk art, kernestoffet.

Det er vigtigt at understrege, at der med supplerende stof ikke menes ”frivilligt stof”. Derimod gælder det, jfr. den fælles tekst i alle læreplaner til afsnit 2.3, at det supplerende stof, i samspillet med andre fag, uddyber kernestoffet, så eleverne kan leve op til målene (2.1.), som er læreplanens vigtigste afsnit.

I religion på stx (C-niveau) skal der, udover arbejdet med kristendom, islam og yderligere en verdensreligion, behandles et emne eller endnu en religion. Der foreligger med andre ord et krav om yderligere en ”pind” i et samlet religionsforløb. Til gengæld er frihedsgraden stor: Et ”veldefineret religionsfagligt emne” åbner for fx religionssociologi, religionspsykologi, nye religiøse bevægelser, civil religion etc.

Etik og religionsfilosofi kan også placeres her; dog bør opmærksomheden henledes på, at en række etiske emner med fordel, helt eller delvis, kan placeres i timerammen almen studieforberedelse, hvor det altså gælder om at få del i disse timer. På denne måde vil samspillet med andre fag kunne kvalificere arbejdet med etik i forbindelse med det emneområde, der konkret er under behandling.

”En religion efter eget valg” åbner for en betydelig frihedsgrad for læreren og klassen, idet der både kan være tale om en ”levende” og en ”uddød” religion, en skriftreligion eller en skriftløs religion. Et emne som Scientology eller new age vil også kunne komme på tale.

3. Tilrettelæggelse

3.1 Didaktiske principper

Bestemmelsen om, at eleverne skal gives en kort oversigt over verdensreligionerne, har til hensigt at sikre, at de religioner, som klassen beskæftiger sig med, ses i sammenhæng og i deres globale perspektiv – og at det helt overordnet står eleverne klart, at der også er ”verdensreligioner” ud over dem klassen

har beskæftiget sig med! Det er selvsagt ikke hensigten at bibringe eleverne encyklopædisk viden om religionshistorien.

Termen ”verdensreligion” er ikke entydig; i læreplanens sammenhæng må den som minimum anses for at dække de religioner, som er nævnt i afsnittet om kernestof i læreplanen for C-niveauet, dvs. jødedom, kristendom, islam, hinduisme og buddhisme, kinesisk og japansk religion. Det er imidlertid vigtigt, at de ikke-gennemgåede verdensreligioner - som levende, nutidige størrelser - særligt tilgodeses i den fordrede oversigt.

Oversigten kan inddrages i undervisningen på flere måder: som en introduktion i starten af det samlede forløb, som en opsamling til sidst eller som en integreret del af undervisningen året igennem, således at man i forbindelse med gennemgangen af den enkelte religion berører de religioner, den er beslægtet med. Hvis oversigten betragtes som et selvstændigt forløb, kan der kun afsættes ganske få undervisningstimer til den.

Når der er tale om en oversigt, vil det være naturligt, at der fortrinsvis arbejdes med fremstillinger og opslagsværker. Fx kan der læses et lærebogsafsnit, som i sig selv giver et sådant overblik, eller der kan læses udvalgte artikler om de enkelte religioner fra et opslagsværk, suppleret med kort og grafer.

Den vigtigste tilgang til fagets emner er, som der er lang tradition for i religionsfaget, arbejdet med tekster. I tidligere fagbilag har der her været skelnet skarpt mellem på den ene side ”tekster”, forstået som kilder, og på den anden side ”baggrundsstof”, typisk hentet fra lærebogsfremstillinger. Denne skelnen er ikke opretholdt i den mål- og rammestyrede læreplan (der opereres som bekendt heller ikke med et bestemt pensum). I stedet arbejdes der med et kontinuum af teksttyper fra ”klassiske” over ”repræsentative” tekster til forskellige former for fremstillinger og andre informationskilder.

Den typiske klassiske tekst er hentet fra en religions kanon, fx Bibelen, Koranen eller Upanishaderne. Som eksempel på typiske repræsentative tekster kan nævnes uddrag fra en troslære eller en intern introduktion til den pågældende religion, prædikener og debatindlæg, som repræsenterer væsentlige positioner i de pågældende traditioner.

I feltet mellem klassiske og repræsentative tekster ligger en række tekster, som ikke er direkte kanoniske, men som i den pågældende religion tilskrives en særlig høj status. Som eksempler kan nævnes Hadith inden for islam eller de oldkirkelige bekendelser og de reformatoriske hovedskrifter inden for kristendommen.

Som nævnt betragtes det spænd af teksttyper, som strækker sig fra den kanoniske tekst til den rent informative opslagsartikel, som et *kontinuum*. Herved øges muligheden for at bevidstgøre eleverne om, at enhver tekst, selv den tilsyneladende mest neutrale fakta-artikel, afspejler en synsvinkel. Det er således muligt, skønt det ikke vil være det normale, også at læse fremstillinger og oversigtsværker intensivt med henblik på at afdække forfatterens synsvinkel og holdninger.

Det skal understreges, at fagets materiale ikke kun er tekster, men også billeder (herunder film) og genstande, arkitektur og andre frembringelser. Der er principielt tale om en uendelig række af muligheder for at beskæftige sig med den måde, hvorpå de enkelte religioner manifesterer sig materielt.

Det er vigtigt at give eleverne en forståelse af, at man ikke kan beskæftige sig kvalificeret med en religions billeder og genstande uden at tilegne sig en viden om den pågældende religions traditioner, mytologi og ikonografi. Dette sætter en klar begrænsning for, hvor langt man kan nå i analysen af især fremmede kulturers billedlige fremstillinger.

Som det fremgår af læreplanen, anvendes som minimum 30 % af fagets uddannelsesetid på kristendommen. Angivelsen på læreplanniveau af de 30 % afspejler den særstilling, som kristendomsdelen udgør af den gymnasiale religionsundervisning.

Som følge af undervisningens målstyring er der ikke tale om bestemte sidetalskrav.

3.2 Arbejdsformer

Generel tilrettelæggelse af det enkelte forløb og den enkelte time skal ikke udfoldes her. Der henvises til fagets fagdidaktiske bøger: ”Religion i gymnasiet” (Museum Tusculanums forlag 2002) og ”Religion efter reformerne” (Systeme 2009). Helt overordnet gælder det, at undervisningen tilrettelægges, så der sker en progression i arbejdsformerne i løbet af uddannelses tiden fra større til mindre lærerstyring.

Udadrettede aktiviteter er ikke på C-niveau obligatoriske, men kan klart anbefales.

Der er principielt en uendelig række af muligheder til rådighed. Man kan betragte udadrettede aktiviteter som et kontinuum, der spænder fra det helt enkle som besøg i en lokal kirke eller moské, til et udfoldet feltarbejde. Centralt for det udadrettede arbejde er, at det giver eleverne muligheder for at studere den levende og levede religion. Religionen får en plads i den kontekst, hvori den praktiseres. Til forskel fra den traditionelle ekskursion er feltarbejdet karakteriseret ved det mere indgående og metodisk bevidste forarbejde og den faglige efterbehandling. Begge dele er væsentlige forudsætninger for et vellykket feltarbejde. Kernen er dog selve mødet enten gennem deltagerobservationen eller interviews. Her skal eleverne lære at opleve sig selv som iagttagere og lyttere i en verden, som måske er dem meget fremmedartet, og som de skal forholde sig tilstræbt objektivt og registrerende til.

Gennem feltarbejdet får eleverne indblik i religiøse selvforståelser – religiøse forestillinger får et ”ansigt”, hvilket kan være med til at nedbryde fordomme. Feltarbejde bidrager herved til elevernes både faglige og personlige dannelse.

Der henvises i øvrigt til undervisningsministeriets hæfte om feltarbejde:

<http://pub.uvm.dk/2000/feltarbejde/>

3.3 It

Internettet og andre elektroniske medier skal inddrages som kilde til religionernes udtryksformer og religionsfaglige problemstillinger, herunder ikke mindst vedr. billeder, arkitektur, symboler, lyd og tekst. Der skal indøves en kildekritisk tilgang til internettet. Eleverne skal trænes i at vurdere kildens relevans, intention, niveau og troværdighed, herunder om kilden belyser stoffet indefra eller udefra, dvs. fra en deltager synsvinkel eller et eksternt synspunkt.

I dag er religionerne stærkt repræsenteret på internettet i form af officielle og private hjemmesider for nationale og lokale afdelinger af kirker, sekter og kulturer, diverse tekstdatabaser, gudstjenester etc. (religion online). Der findes også religiøse fællesskaber, som kun eksisterer i cyberspace (online religion). Det er et naturligt element i faget at beskæftige sig med denne side af religionernes udtryk. Herudover kan it benyttes til at fremme elevernes aktive arbejde med faget, både individuelt og kollektivt.

Ved informationssøgning på internettet er det vigtigt at definere opgaven meget præcist, og det er ofte hensigtsmæssigt at afgrænse feltet ved at forsyne eleverne med gode hjemmesideadresser. Kravet om, at eleverne skal trænes i at vurdere kildens relevans etc., er helt parallelt med kravene til arbejdet med tekster i øvrigt, blot gør informationsmængden og mediets flygtighed behovet for kildevurdering endnu mere påtrængende.

De eksisterende internetressourcer i religion falder inden for følgende hovedkategorier:

Internetressourcer

De eksisterende internetressourcer i religion er legio – her skal kun nogle få anføres.

Religion på EMU'en: <http://www.emu.dk/gym/fag/re/index.html>
Online tekster og leksika, herunder de store søgemaskiner/databaser, fx
Myths & legends: <http://home.comcast.net/~chris.s/myth.html>
Bibelen on-line: <http://www.bibelselskabet.dk/danbib/web/bibelen.htm>
Koranen online: <http://www.forlagetvandkunsten.dk/97507/>
BBC's guide til verdensreligionerne:
http://www.bbc.co.uk/worldservice/people/features/world_religions/
DR undervisning: <http://www.dr.dk/islam/index.asp%20>
DR ”Tro”: <http://www.dr.dk/Tro/index.htm>
Kristeligt Dagblads religionsportal: <http://www.religion.dk/>
Islamicity: <http://www.islamicity.com>
Kalkmalerier: <http://www.kalkmalerier.dk/index.php>
Bioetik: Etisk Råds hjemmeside www.etiskraad.dk

Der henvises endvidere til almen inddragelse af kildekritik

Anvendelse

It kan anvendes som redskab til videndeling og præsentation, eller interaktivt, hvor eleverne diskuterer, løser opgaver eller arbejder it-baseret gennem et - eller dele af et - forløb. It kan endvidere medtænkes som et religionsfagligt emne.

- Som en del af et forløb eller flerfagligt projekt kan der etableres en elektronisk logbog. Eleverne kan på skift referere de enkelte timer eller lave resumeer af delgruppers arbejde og dernæst lægge referaterne på et conferencesystem eller på en fælles hjemmeside. Logbogen er med til at træne elevernes skriftlige formuleringsevne i faget, og samtidig er eleverne medansvarlige for at skabe overblik over fag og emne.
- PowerPoint eller andre præsentationsprogrammer kan anvendes til at introducere en eller flere religioner eller som del af felt-, gruppe- eller projektarbejde.
- I forbindelse med feltarbejde eller flerfagligt projektarbejde kan der arbejdes med spørgeskemaer om folks tro.
- Eleverne kan stille spørgsmål til religiøse eksperter, undersøge og deltage i diskussionsgrupper, teste viden i tests og quizzes. Lærere og med en vis underholdningsværdi er fx to spil: Do-It-Yourself Deity og Battleground God fra <http://www.philosophersnet.com/> (The Philosopher's Magazine)
- Som religionsfagligt emne kan det undersøges, hvordan tro kommunikeres, debatteres eller advokeres på internettet, eller man kan sammenligne fx muslimske hjemmesider på nettet med ressourcer om islam og hermed også træne den kildekritiske tilgang (religion online). Ligeledes kan man arbejde med Cyberreligion som eksempel på en religionspsykologisk og/eller religionssociologisk problemstilling (online religion).

3.4 Samspil med andre fag

Det er et fast krav i alle læreplaner, at der i timerammen ”almen studieforberedelse” (AT) skal foregå et samspil mellem fagene. I læreplanen for religion er dette kun konkretiseret med tilføjelsen ”herunder oldtidskundskab”, hvilket skyldes at dette blev særskilt omtalt i forbindelse med lovens forarbejder. Der er imidlertid ikke tale om nogen indskrænkning af fagsamarbejdet, og de første år af reformen har til fulde vist, at religion har et meget stort samarbejdspotential, ikke mindst i AT, med en række fag fra forskellige hovedområder.

Hverken for oldtidskundskab eller de øvrige fags vedkommende er der anført konkrete rammer for samarbejds art og omfang: Det kan ske i et formelt AT-samarbejde, men det kan også ske mere uformelt mellem faglærerne, der orienterer sig om, hvad der sker i hinandens fag. For oldtidskundskabs vedkommende kunne man forestille sig, at man evt. koordinerer emner som fx menneskesyn, gudsopfattelse, verdens- og historiesyn og / eller religionskritik.

Uanset fag er der grund til at betone, at det er ”sagen”, anliggendet, der afgør, hvilke fag der er på banen til et givet emne, ”sag, ikke fag”, som det er blevet udtrykt.

Som noget nyt er følgende passus kommet ind i pkt. 3.4 i alle stx-læreplaner: *Dele af kernestof og supplerende stof vælges og behandles, så det bidrager til styrkelse af det faglige samspil i studieretningen.*

Her er det vigtigt at erindre, at religion som *fællesfag* altid indgår i en studieretning! Ved tilrettelæggelsen af undervisningen er det derfor naturligt at udnytte de muligheder for samspil mellem fagene, som følger heraf, herunder ”toning” i forhold til den relevante studieretning.

Der er stadig tale om én og samme læreplan for alle C-hold i stx, og selvfølgelig er der et stort ”fællesstof” fra klasse til klasse, men det vil jo alt andet lige være mere naturligt at lade 4. emne omhandle biotik i en klasse, hvor alle har biologi på B- eller A-niveau, end i en sådan klasse at læse ”religion og politik” som frit emne. Et sådant emne vil til gengæld være oplagt i en samfundsvidenskabelig studieretning.

Også ved behandlingen af de store obligatoriske områder – kristendom og islam – vil det være oplagt og naturligt, at lade noget af undervisningsmaterialet ”tone” i retning af den studieretning, man befinder sig i: fx lidt mere vægt på politisk islam i en samfundsklasse; nogle tekster om ”tro og viden” i en naturvidenskabelig studieretning; religionernes kunstneriske frembringelser i en æstetisk studieretning etc. Placeringen i 2. eller 3.g er iflg. Stx-bekendtgørelsen op til den enkelte skoles afgørelse.

4. Evaluering

4.1 Løbende evaluering

Det skal bemærkes, at læreplanens afsnit om evaluering alene handler om evaluering af elevens arbejde og standpunkt, mens den løbende evaluering af undervisningen behandles i den generelle gymnasiebekendtgørelse.

Det skal sikres, at der er en passende balance mellem evalueringsaktiviteter og egentlig undervisning og studiearbejde. Det bør medtænkes, at en lang række evalueringsselementer er integreret i den almindelige undervisningsaktivitet og det almindelige samvær med eleverne, fx i den spontane respons på elevindlæg i undervisningen og i samtaler med eleverne under gruppearbejde. Egentlige evalueringssamtaler er nyttige, men meget tidkrævende.

Den løbende evaluering er primært *formativ* i sit sigte. Dens formål i forhold til den enkelte elev er, at

denne får et klart billede af sit faglige standpunkts udvikling og niveau, både når det gælder faglige mål, fagligt indhold og almen studiekompetence (arbejdsmetoder, arbejdsformer). På denne baggrund vejledes eleven i, hvordan der kan foregå yderligere faglig progression.

Evalueringen af elevernes standpunkter hænger desuden naturligt sammen med den proces, hvor læreren med klassen drøfter, hvordan undervisningen kan justeres med hensyn til progression, niveau og brug af arbejdsformer og undervisningsmaterialer

Ved skoleårets start præsenterer læreren fagets mål (hvad eleverne skal kunne), fagets indhold (hvad eleverne skal vide) og arbejdsformer (hvordan eleverne skal arbejde). Læreren diskuterer med eleverne, hvilken progression der skal være gennem året på disse punkter, og hvordan klassen og den enkelte elev skal nå målene.

På baggrund af denne diskussion præsenterer læreren eleverne for en plan for progression i undervisningsmål og en plan for, hvordan evalueringen skal foregå i løbet af året.

Den løbende evaluering kan i forhold til den enkelte elev fx fokusere på

- taksonomisk progression i forhold til faglige mål og fagligt indhold
- taksonomisk progression i forhold til at kunne anvende mere selvstændige arbejdsformer og i den forbindelse inddrage it
- aktivitetsniveau.

Den løbende evaluering kan foregå på flere måder, fx:

- Eleverne kan, gerne virtuelt, føre en logbog, hvor de reflekterer over ovennævnte punkter. Konkret kan det ske ved, at læreren i slutningen af en time beder eleverne om at skrive om et eller flere af punkterne. Elevernes refleksioner kan senere bruges som udgangspunkt for individuelle elevsamtaler
- Eleverne kan enkeltvis eller i grupper fremlægge tekster, større eller mindre projektarbejder eller resultater af feltarbejde. Forud for en sådan fremlæggelse kan klassen have diskuteret kvalitetskriterier for fremlæggelser, og bagefter kan klassen og/eller læreren give respons.

Der skal naturligvis også ske en *summativ* evaluering, dvs. en endelig formulering af elevens standpunkt, som munder ud i en årskaraktér. Til det formål kan det være hensigtsmæssigt at gennemføre enkle skriftlige tests af eleverne, fx ved afslutningen af hvert undervisningsforløb. Denne evalueringsform egner sig bedst til at kontrollere tilegnelsen af grundlæggende faktuel viden, mens faglige kompetencer på de højere taksonomiske niveauer kun vanskeligt lader sig teste på denne måde.

4.2 Prøveformer

De to former a) og b) kan synes meget ens, men det skal bemærkes, at det gør en væsentlig forskel, at der ved b) er tale om en tekst på op til 4 normalsider. I forhold til prøveform a) vil det med så lang en tekst være muligt at eksaminere i en sammenhængende tekst med en mere udfoldet argumentation.

Det er klart imod hensigten at lade eleverne få lang forberedelsestid og alligevel som hovedregel nøjes med eksamenstekster beregnet til den korte forberedelsestid (max. 2,5 normalsider).

1 normalside = 1.300 bogstaver (tegn og mellemrum tæller ikke med).

Angående eksamensform b) er det praksis, at eksamensteksterne er mellem ca. 2,6 - 4 ns.

Der er mulighed for, at "eksamensteksten" rent faktisk er sammensat af 2, evt. 3 tekster, der typisk vil kontrastere eller perspektivere hinanden. Mere end 3 tekster må klart frarådes, da eksamensteksten ikke

må få karakter af en tekstmosaik.

Et billede anses for omfangsmæssigt at svare til ½ normalsides tekst.

Der er tale om *ukendt* tekst eller andet materiale, jfr. læreplanen pkt. 4.2, som eleven gennem undervisningen har opbygget en række kompetencer til at kunne behandle. Det beror på et skøn hvornår en evt. paralleltekst er ”ukendt” – en nærmest synonym synoptisk evangelie-tekst kan ikke siges at opfylde dette krav.

Eksamensteksten skal være af en sådan karakter, at den kan gøres til genstand for egentlig analyse og fortolkning med anvendelse af religionsfaglige metoder. Der vil normalt være tale om en tekst, som befinder sig i det tidligere anførte kontinuum fra klassisk til repræsentativ tekst.

”Eksamensspørgsmålet” udgøres således af tekstmaterialet (og det eventuelle andet materiale: Billede, genstand). Vejledende spørgsmål til teksten er tilladt, men kan ikke anbefales, da man på denne måde let risikerer at tage brødet ud af munden på eksaminanden i forhold til en selvstændig behandling af materialet.

Det er i eksamensbekendtgørelsen fastslået, at prøverne skal tilrettelægges med henblik på at dokumentere graden af målopfyldelse i forhold til væsentlige mål og krav. Det betyder bl.a., at eksamensspørgsmålene skal fordeles passende over de læste emner med en vægt, der svarer til emnernes vægt i undervisningsbeskrivelsen.

Eksamensteksten må ikke være indgået i undervisningen, men skal have en sådan karakter, at eksaminanden gennem undervisningen har tilegnet sig de nødvendige kompetencer for at kunne behandle den. Det samme gælder andet materiale, som anvendes som eksaminationsgrundlag.

Alt fagligt stof skal ikke være dækket af eksamensspørgsmålene. Opgaver må bruges 2 gange; eneste betingelse er, at eksamensspørgsmålene under ét dækker de faglige mål. Behovet for at lade eksamensopgaver gå igen er selvfølgelig størst på et stort hold. Alle spørgsmål, også gengangere, skal ligge fremme fra eksaminationens start – der må altså ikke lægges et spørgsmål tilbage i bunken i løbet af eksamensdagen(e).

Sidste eksaminand skal have 4 opgaver at vælge imellem, jfr. Eksamensbekendtgørelsens § 12 stk. 4. Eleven må medbringe alle hjælpemidler, både i forberedelses- og eksamenslokalet, jfr. Eksamensbekendtgørelsen § 15 stk. 1. Pc'er kan også medbringes, men eksaminanden må ikke kunne komme på internettet eller på anden måde i forbindelse med omverdenen.

Tidsangivelserne skal forstås som bruttotid: Der er tale om i alt 24 henholdsvis 48 minutter til udlevering af spørgsmål, evt. orientering om spørgsmålet, eksamination, votering og aflevering af karakteren. Eksamensteksterne fremsendes til censor senest 5 hverdage før prøvens afholdelse, jfr. Eksamensbekendtgørelsen § 12 stk. 4.

Det er censors opgave at ”påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag”, jfr. Eksamensbekendtgørelsen § 29 stk. 1, og ”medvirke til og påse, at prøverne gennemføres i overensstemmelse med de gældende regler”, jfr. § 29 stk. 2.

Bliver der, grundet alvorlige mangler, brug for indberetning fra censors side, sker dette til eksamensskolen, jfr. § 29 stk. 4.

For at censor kan udføre ovennævnte opgave, bør undervisningsbeskrivelserne indeholde tekstoplysninger med titel, forfatter og kilde.

Når man fremsender eksamensspørgsmål til censor, skal man på selve eksamensmaterialet markere, hvorfra teksterne er, ellers har censor ingen mulighed for at påse, at materialet er ukendt tekst i forhold til undervisningsbeskrivelsen.

Eksaminationen indledes normalt med, at eksaminanden laver en fremlæggelse (ca. 5-8 min). Herefter forløber resten af eksaminationen som en samtale mellem eksaminanden og eksaminator. Censor kan stille uddybende spørgsmål. Hvis eksaminanden ikke lægger ud med en fremlæggelse, forløber eksaminationen som en samtale.

4.3 Bedømmelseskriterier

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering, hvori det bedømmes, i hvilket omfang eksaminandens præstation lever op til de faglige mål, se pkt. 2.1.

5. Paradigmatiske eksempler på undervisningsforløb

Disse eksempler – tænkt som inspiration og forslag, og ikke bindende – er fortsat tilgængelige på http://www.emu.dk/gym/fag/re/inspiration/paradigmatiske_eks/index.html